

religion NPU named after N. Drahomanov (Kiev, Ukraine), E-mail: mokienko9@gmail.com

The history of the Euro-Asian Accreditation Association at the stage of the formation of theological education in the post-Soviet countries.

***Abstract.** The article proves that the Euro-Asian Accreditation Association contributed to positive trends in the Protestant education of post-Soviet countries. The development of partnership between schools, the support of quality theological education, corresponding to international academic and Christian standards, the initiation of research projects and the assistance to researchers became priorities in the work of the EAAA, which contributed to the development of Protestant education and science.*

***Keywords:** Pentecostalism, Baptism, Protestantism, Spiritual Education, Euro-Asian Accreditation Association, Theology.*

УДК 261.7

Подорожній Ю. А.,
пошукач кафедри культурології,
НПУ імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна), E-mail: zxc@gmail.com

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ПОЛІТИЧНА ТЕОЛОГІЯ Г. КОВАЛЕНКО І Б. ОГУЛЬЧАНСЬКОГО

***Анотація.** Доведено, що українська православна політична теологія спирається на ключові ідеї сучасного біблійного богослов'я щодо «народу Божого», суттєво залежить від сучасних теорій громадянського суспільства і національної ідентичності. Згідно із цією теологією церква повинна пропонувати соціальну політику моральної діяльності по оздоровленню суспільства шляхом оновлення солідарності, справедливості, любові. Замість підтримки влади чи опозиції, церква має теоретично і практично довести можливість соціального життя згідно із вищими цінностями. Суспільство потребує трансцендентного ідеалу, з висоти якого можливим є критичний аналіз наявного соціально-політичного устрою.*

***Ключові слова:** політична теологія, сучасна теологія, православ'я, соціальне вчення церкви, солідарність, справедливість.*

Українська політична теологія активно розвивається у зв'язку із осмисленням подій Євромайдану і наступної кризи на Сході України. Бурхливі революційні та військові події породили розуміння, що соціальне церковне вчення та його застосування все ж таки є відмінними від більш вільної богословської рефлексії. Стало очевидним, що українська політична теологія є самостійною частиною богословського дискурсу, сама методологія якої є радикально відмінною від доктринального способу побудови соціального вчення церкви. А саме, методологічно політична теологія виявилася найближчою до сучасної біблеїстики з її увагою до нарративу звільнення [1], проблематики уяви майбутнього як альтернативи до пануючих ідеологій [2], дискусіями про політичне значення діяльності Ісуса [3]. Особливо активно становлення політичної теології відбувалося у протестантському інтелектуальному середовищі. Цікаво, що при цьому богослови фактично переосмислили власну роль щодо соціально-політичної практики. До подій Євромайдану та війни богослови очікували на те, що запитання соціально-політичного характеру знайдуть вичерпні відповіді у соціальному вченні. Вимоги до церковного керівництва щодо необхідності формування такого вчення були постійним мотивом виступів богословів. Під час революції та війни викристалізувалося розуміння самостійного значення богословської рефлексії у області політичної теології. А саме, відбулося усвідомлення того, що теологи можуть бути сучасними пророками як для релігійних кіл, так і для суспільства в цілому.

Завданням нашої статті є системний релігієзнавчий аналіз української православної політичної теології у творчості її провідних теоретиків протоієрея

Георгія Коваленко і протоієрея Богдана Огульчанського.

Г. Коваленко пропонує створювати українську «публічну теологію» у розумінні «релігійного світогляду, що втілюється в житті: соціальній, громадянській, політичній та державній сферах» [4]. Пропозиція розвивати відповідні теорії та практики пов'язані для українського богослова із розчаруванням у будь-яких церковних структурах, оскільки не лише патріархати, але і окремі євхаристійні громади самі по собі «нежиттєздатні і відмирають» [4]. Еклезіологія Афанасьева, Шмемана і Мейєндорфа оцінюється як утопічна. В постмодерному суспільстві зникає навіть звичайна парафія. «Зараз час не структур, а богослов'я прямої дії!» [4]. Християни творять церковну реальність не як самоціль, а як побічний результат їх місіонерської проповіді та соціальної діяльності у межах «світу цього». Формування теорії виникає лише внаслідок діалогічних відносин церкви і світу, які осмислюються у межах модерністичної неопатристичної парадигми: у суспільстві існують об'єктивні «виклики» чи «питання», церква дає «відповіді» на основі Писання і традиції, весь час трансформуючи мову відповідей, пристосовуючи свою мову до загальносуспільного дискурсу. У цій парадигмі «публічна теологія» – «це богословська (біблійна, євангельська) відповідь на виклики і запитання сьогодення в умовах відкритого інформаційного суспільства» [4]. Очевидно, що пасивна позиція церкви як такої, що лише продукує відповіді на запити суспільства – не є відображає дійсність. Адже церква постійно нав'язує чи хоча б пропонує певні принципи і цінності для суспільства у якості універсальних або обов'язкових для певних контекстів. Тому Г. Коваленко змушений описувати публічну як певну активність, яка, в дійсності, відображає досвід спільнот віруючих та змінюється під час діалогу з громадянським суспільством. «Публічна теологія – це намагання формулювати і формувати позицію спільноти віруючих без претензії на абсолютну і безальтернативну правоту. Це позиція відкрита для подальшого обговорення як в церковному так і в суспільному середовищі – в медіа, з експертною або академічною спільнотою» [4]. Роль Церкви у суспільстві – бути прикладом єдності, прикладом солідарності на основі вищих цінностей та моральних принципів. Українське суспільство розділене ідейно, громадянський конфлікт став реальністю під час Євромайдану. На думку Г. Коваленка, і влада, і опозиція, і еліта, і народ, у своїй актуальній поведінці значно відійшли від моральних ідеалів, нормативних у християнській православній традиції. Більше того, український богослов намагається віднайти найпростішу основу для політичної теології, і вбачає її у Декалозі. Г. Коваленко стверджує: «Церква закликає всіх пам'ятати про Божі Заповіді: Не створи собі кумира, Не вбивай, Не лжесвідч, Не кради. Якщо перекладати це на сучасну політичну мову, то: Не кради – це Ні корупції! Не лжесвідчи – це Ні брехні і маніпуляціям! Не вбивай – це Ні насильству! А не творити собі кумирів – це значить не сподіватися тільки на партійних лідерів. І головне – Божі заповіді стосуються не тільки влади. Це стосується кожного з нас. Бо, якщо кожен з нас буде виконувати Божі Заповіді і буде віруючим не тільки під час богослужіння, не тільки в церкві, а й на вулиці, в родині, на роботі і на Майдані, тоді дійсно в нас буде християнська велика країна» [4]. В іншому місці український богослов виклав свою концепцію дедукції з Декалогу моральної позиції щодо соціально-політичної діяльності так: «Духовний зміст християн виражається їхнім сумлінням та життєдіяльністю, що спираються на Божі Заповіді. Християнин діє як відповідальний громадянин, бо ним рухає любов до Бога та рідних, до родини та земної Батьківщини. Джерелом духовної реформації сучасного суспільства є християнський персоналізм. Усі сучасні суспільні злочини – війна, корупція, неправове судочинство, тощо – породжені порушенням Божих Заповідей. «Не вбий». Ненависть до іншого, яка не вкладається в межі та кордони засвоєних стереотипів, спонукає до бажання знищити. Але в суспільних відносинах слід діяти, як заповів Господь – з любові, навіть до зовсім

іншого, адже його інакшість є запорукою непорушності моєї унікальності» [34]. Логіку перенесення персональних вимог Декалогу на рівень соціального можна повторити, розповсюдивши дію моральних заповідей на міжнародні відносини. Український богослов різко засуджує дії Росії, пов'язані із захопленням Криму, вбачаючи в цих діях порушення заповіді «не забажай чужого», тощо [4]. Разом із тим, конкретного плану трансформацій церковності та державності, громад та цілого суспільства Г. Коваленко немає. Мало того, він сам же стверджує дуалізм між світським та церковним, коли заявляє про можливість для українців одночасно бути громадянами, які захищаються своєю батьківщиною, і вірними, які поминаються патріарха Кирила. Г. Коваленко, наприклад, розповідає: «На запитання: «Як вірному Московського Патріархату ставитися до анексії Криму чи захисту Вітчизни? І як патріот України може бути вірним Московського Патріархату?» ми давали відповідь словами Христа про запитання про податки Кесарю: «Чий це образ і напис? Відповідають: Кесарів. Тоді Він каже їм: Тож віддайте кесареве кесареві, а Боже – Богові» Образ Кесаря – це образ Держави. І сучасного християнина, який сумнівається, можна запитати: «Подивись на свій паспорт, що там читаєш: громадянин України. Тож віддавай Державі громадянський обов'язок і будь вірним Церкви». В питаннях земних ми маємо бути свідомими громадянами. А в питаннях духовних ми маємо бути вірними тієї Церкви, в якій прийняли святе Хрещення, або в якій прийшли до віри і прийняли Таїнства. Треба бути християнином в тій Церкві, до якої ти належиш» [4]. Очевидно, що за такої риторики досягнути головної мети публічної теології – зробити суспільний простір місцем прояву християнської солідарності, місцем реалізації діяльності Бога – просто неможливо. Г. Коваленко чомусь не згадує, що у будь-якому катехизисі стверджується, що заповідь поважати батьків містить у собі вимоги любові до діяльної батьківщини. Таким чином, якби український теолог із УПЦ не боявся розвивати власні ідеї згідно із заявленими ним принципами, то навіть у межах мінімалістичної та моралізаторської політичної теології, він зміг би досягти патріотичного православного вчення, а не суперечив би сам собі.

Основними ідеями Б. Огульчанського в області політичної теології є бачення українського православ'я як особливого громадянського суспільства [25], а української православної традиції як специфічного життєсвіту із власними цінностями, концептами, законами розвитку [26].

Українське православ'я відрізняється перш за все особливою моделлю відносин між церквою і владою. В історії Православ'я панівними є моделі активного підкорення імперії та активної участі в традиційному суспільстві. Згідно із імперською моделлю, яка перемогла у Росії, «влада демонструє свою правовірність, ортодоксальність. Церква ж, навпаки, демонструє вірнопідданість та політичну імперськість і ультра-консерватизм, отримує різноманітні дивіденди» [30]. На думку Б. Огульчанського, в сучасному світі імперська консервативна стратегія неефективна, приведе до кризи, так само катастрофічної, як революція 1917-го та громадянська війна наступних років [30]. Друга модель відносин між церквою і владою, описується українським богословом так: «традиційна церква у традиційному суспільстві. Церква є хребтом національної ідентичності. Приклади: сучасна Греція, Польща, Румунія, Грузія» [30]. Така модель ефективна лише за умов незавершеної глобалізації. При продовженні глобалізаційних процесів церква як інституція цілком закономірно втратить свій авторитет. Адже «якщо церква опирається лише на традиційність, вона може втратити здатність до адекватної реакції на виклики сучасності» [30]. В Україні церква немає ні суттєвої підтримки влади задля ролі політичного обслуговування, ні традиційного авторитету для цілого суспільства. Тому в українських умовах реалізується третя модель відносин церкви і влади: «Церква є однією із дієвих осіб у суспільному діалозі. При цьому її члени можуть одночасно входити в різні суспільні та громадянські групи, займа-

ти різні активні громадянські позиції, але намагаються слідувати золотому правилу: у другорядному (а політика – це другорядне) різноманітність, у головному (а це життя в Заповідях любові Христової) – любов. При цьому ця активність повинна мати місце і в їхній внутрішньоцерковній діяльності... членом парафії є той, хто долларом та позабогослужбовою активністю несе відповідальність за її життєдіяльність» [30]. У цій моделі джерелом політичної влади та уособленням влади взагалі є народ, суспільство. Політикум, політична еліта – лише найняті службовці для виконання обмеженого числа завдань. Відповідно, головним і практично єдиним діалогічним партнером церкви має бути лише суспільство. Останнє в умовах постмодерну зазнало значних трансформацій. Все меншу роль у суспільстві відіграють інституції, все більшу роль має воно саме як ціле, як інтерсуб'єктивна спільнота і інтерсуб'єктивний дискурс, що постійно шукає згоду стосовно цінностей, проєктів, конкретних дій. Церква може бути актором, який у спільному дискурсі пропонує певні цінності, елементи особливого способу життя, певну культуру солідарності, тощо. Особливо Б. Огульчанський наголошує на тому, що християнський універсалізм спонукає до українізації православного життя і навіть до українського патріотизму. «Церковнослов'янська мова є не більш і не менш благодатною для спілкування з Богом, аніж алеутська чи якутська, на які чистокровний росіянин святий рівноапостольний митрополит Інокентій (Веніамінов) переклав Євангеліє та Літургію, а тим паче багатюща українська. Любити своє, рідне – так само природно, як і любити рідну матір. Хизуватися уявною вищістю свого та зневажати чуже (а паче того – цуратися свого через нібито вищість культури «старшого брата») – тяжкий гріх гордині або відцурання материнського» [30]. Як і Г. Коваленко, Б. Огульчанський активно соціально позицію православних християн під час Євромайдану виводить із слідування положенням Декалогу, звертаючись до сили аналогій із життєвими ситуаціями. На думку українського богослова, «елементарне моральне почуття навіть того, хто цурається Майдану, змусить визнати: межа терпінню зухвалого нахабства зла виявилася вичерпаною. Звісно, якщо дивитися на те, що відбувається, відсторонено, по-філософськи, можна пред'явити антитезу: он скільки в нашій історії було смертей, насильства, неправди і несправедливості – те, що зараз – це лише невинні забавки владоможців. Відповім простою аналогією: якщо чоловік бачить, що поруч сильний чинить насилля над слабким – дитиною чи жінкою – чи є виправданням для християнина бути байдужим: адже чи не Бог дав силу сильному для знуцання?! А в чому принципова різниця – коли на твоїх очах кишеньковий злодій цупить гаманець – а чи мільярдер або владоможець цупить тисячі гектарів народної землі чи велетенські заводи? Виводить мільярди народного надбання у іноземні банки? Яка принципова різниця – хуліган на твоїх очах б'є слабшого а чи «правоохоронці» забивають до смерті чи напівсмерті юнака-студента? Адже це відбувається не два останні місяці, а багатьма роками, при усіх владах?» [30]. В цих роздумах немає особливої соціальної етики, немає застосування принципів соціального вчення, а є лише перенесення норм загальнообов'язкової моралі із ситуацій міжособистісних відносин на широкий суспільний контекст. Богословська обмеженість такої позиції пов'язана із оціночним статусом суджень, що описують наявну суспільну ситуацію. Цим описам прибічники режиму В. Януковича могли протиставити аналогічну судження про недопустимість соціального хаосу, порушення законного порядку, бунту, тощо. Судження про аморальність влади могли набути особливої сили, якщо вивести сам майдан за межі звичайних моральних характеристик, піднести його до статусу особливого суспільства, подібного до церкви. Як і К. Говорун, Б. Огульчанський ідеалізує майдан як соціальний організм, а саме, вважає його настільки ж стабільним широким соціальним рухом яким колись була польська «Солідарність». За своїм змістом цей соціальний рух виглядає сумою позитиву: «цей Майдан слід сприймати лише

як етап побудови відповідального, морального, свідомого, громадянського і, вірю, християнського суспільства» [30]. В цій парадигмі майдан має історичну правоту вже тому, що він є новим суспільством, що приходить на зміну старій корумпованій та несправедливій «системі». Також майдан є легітимним, «нормальним» суспільством, що протистоїть патологічному режимові, оскільки відповідає українській традиції існування світських і церковних спільнот як громадянського суспільства, спрямованого на формування і розвиток національної християнської культури. На думку Б. Огульчанського, у формуванні національного громадянського суспільства має бути наявною свідомо діяльність єпископів, «магнатів», церковних спільнот та вільних громадян [28]. Перші мають забезпечити харизматичне лідерство, другі – ресурси, треті – стати персональними носіями нових цінностей для всього суспільства [28]. Формування новітньої національної релігійної культури важливе не лише саме по собі, але і як засіб для церковного єднання. «Цінностями, які розвиватимуться у такій культурі є і, сподіваємось, будуть традиційні позитивні риси, властиві для українського християнського архетипу: життєрадісність, ліризм, м'якість, доброзичливість до іншого (не такого як ти), м'який гумор та самоіронія. При цьому, на наш погляд, українська російськомовна християнська культура (яка зараз вже відрізняється від культури власне Росії) теж може і повинна стати важливою і потрібною частиною всього нашого культурного поля. Прекрасно, якщо влаштування таких культурних форумів і різноманітних заходів (конференцій, круглих столів, толок, вечорів тощо) буде способом спілкування і зближення усіх християн східного обряду, що належать до різних юрисдикцій. Це будуть прояви тої «м'якої сили», що стійко протистоятиме чинникам розбрату (зовнішнім і внутрішнім) і вестиме нас до єднання» [27]. На думку Б. Огульчанського християнська національна культура має сприяти єдності українських православних, а потім також і єдності всього суспільства. На нашу думку, значення релігійної культури для єдності нації значно перебільшено. Між тим, Б. Огульчанський вважає, що створена на основі релігійної культури творча діяльність громадянського суспільства здатна привести до конституювання «українського світу», альтернативного «російському світові» [26]. Український богослов «взаємодія Церкви і суспільства виходить не з постулату, що вони є дві ізольовані одна від одної структури, і не з позиції того, що православна ідеологія має стати провідною ідеологією держави (ми вже пояснили, що насправді це означає полон Церкви державою), а з того, що християни освячують світ навколо себе своїм життям і своїми жертвовними зусиллями, усвідомлюючи, звичайно, що далеко не все засіяне проросте, але деінде воно дасть добрий плід» [25]. Вплив через культивування всередині церковних спільнот певної культури і розповсюдження цієї культури на все суспільство – є складним процесом трансформацій, що повинні бути постійними і глибинними. Б. Огульчанський визнає, що «єдина можливість вплинути сьогодні на суспільство — постаратися, щоб внутрішньоцерковне життя стало справді євангельським, щоб ми могли засвідчити, як писав св. апостол Яків, «віру нашу від справ наших», і щоб те, до чого ми закликаємо суспільство, ми підтверджували власним життям» [25]. Розвиток оновлених відносин сприяє формуванню в суспільстві нових моральних норм і цінностей. «Інтелектуальна культура сприяє розширенню простору спільної дії, його вертикальної і горизонтальної структурованості: створення підструктур по покликанням служіння, професійним умінням і реалізації різних інтересів і переконань. Моральні імперативи виникають там, де є виклики зла і несправедливості: вони вимагають твердого мужності в протистоянні злу, рішучості в його подоланні. Саме через моральний вчинок, спільно подолані випробування люди ростуть і як особистості, і як спільнота» [33]. На думку Б. Огульчанського, випробування майдану сприяють формуванню нової моралі, якщо в цілому нація втримається на рівні високих вимог толерантності. Український бо-

гослов визнає, що реалізації його проектів суспільних трансформацій суперечить ряд фактів. По-перше, це об'єктивна слабкість українського громадянського суспільства. По-друге, це спокуса церкви жити за нормами не релігійної моралі, а корпоративної етики. По-третє, це геополітичне язичництво значного числа вірних УПЦ, які цінують «Русь» більше, ніж Бога [32]. Для подолання останніх двох недоліків необхідне повернення до християнського універсалізму, для нейтралізації першої проблеми – об'єднання зусиль національного та церковного християнських громадянських суспільства [32].

Підсумовуючи наше дослідження української православної політичної теології, можемо сказати, що вона не спрямована на соціальну критику, боротьбу за владу, вплив на суспільство. Ідеалом такої політичної теології є представлення для суспільства есхатологічної реальності царства Божого як альтернативи стратегіям панування і насилля, проектів формування християнського громадянського суспільства і християнської національної культури.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Денисенко А. Политический мотив книги Исход: верность Бога в ситуации угнетения и несправедливости // Христианская мысль, 2014, № 8. Церковь и политика, С. 26–43.
2. Брюггеман У. Пророческое воображение / Пер. с англ. С. Корниенко. – Черкассы: Коллоквиум, 2012. – 231 с.
3. Сторки А. Иисус и политика: Противостояние властей. – Черкассы: Коллоквиум, 2008. – 391 с.
4. Коваленко Г. Публічна теологія, або Богословствування онлайн // Православ'є в Україні. – URL: <http://orthodoxy.org.ua/data/publiczna-teologiya-abo-bogoslovstvuvannya-online.html>. (Дата звернення 15.11.2017)
5. Хейз Р. Этика Нового Завета [пер. с англ. Г. Ястребова]. – М. ББИ, 2005. – 712 с.
6. Кирилл (Гундяев). Свобода и ответственность : в поисках гармонии. Права человека и достоинство личности. – М.: Отдел внешних церковных связей Московского Патриархата, 2008. – 240 с.
7. Дідківський А. А. Православна етика: гуманістичний потенціал та історичні форми легітимізації. PhD thesis. – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2015. – 223 с.
8. Шкіль С. О. Наративний світ сучасного російського православ'я. – К. : Акварин, 2016. – 288 с.
9. Три тези головуючого у Всеукраїнській раді церков митрополита Онуфрія (03.04.2014) // Уніан-релігії. – URL: <http://religions.unian.ua/orthodoxy/903850-tri-tezi-golovuyuchogo-uvseukrajinskiy-radi-tserkov-mitropolita-onufriya-upts.html>. (Дата звернення 15.11.2017)
10. Чорноморець Ю. Сучасна криза українського християнства як предмет аналізу наративної герменевтики // Релігія та соціум, 2015, № 3, С. 34–40.
11. Єленський В. Релігійні культури і десекуляризація в Україні // Україна – 2014: Суспільно-політичний конфлікт і Церква. – К.: Центр О.Разумкова, 2014. – С. 61–67.
12. Єленський В. Релігія і глобальна політика: світ і Україна // Центр Разумкова. – URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD119_ukr_4.pdf (Дата звернення 15.11.2017)
13. Чорноморець Ю. Джерела сили київського християнства, або Три складові національної ідеї // Газета «День». – URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/dzherelo-sili-kiyivskogohristiyanstva-abo-tri-skladovi-nacionalnoyi-ideyi> (Дата звернення 15.11.2017)
14. Чорноморець Ю. П. Київська ідея в сучасному релігійно-культурному дискурсі // Гуманітарний корпус: [зб. наук. статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії], 2014, Вип. 3, С. 328–332.
15. Чорноморець Ю. Сучасні проблеми з релігійною ідентичністю: трагедія православ'я // Релігія в Україні. – URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/10102-suchasni-problemi-z-religijnoyu-identichnistyu-tragediya-pravoslavnya.html>. (Дата звернення 15.11.2017)
16. Чорноморець Ю. Украинское и российское православие: необходимость «переза-

грузки» // PICU. – URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=45421&name=open_theme&lang=ru& (Дата обращения 15.11.2017)

17. Огієнко І. І. Українська церква: Нариси з історії Української Православної Церкви. – К. : Вид-во «Україна», 1993. – 284 с.

18. Саган О. Національні прояви православ'я: український аспект. – К. : Світ знань, 2001. – 256 с.

19. Коваленко Г. Київський патріархат на порозі нового етапу власного розвитку // Релігія в Україні. – URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/6448-kiyivskij-patriarhat-na-porozhi-novogo-etapu-vlasnogo-rozvitku.html. (Дата звернення 15.11.2017)

20. Говорун К. Автокефалия: от канона к мифу // Релігія в Україні. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/history/662-avtokefaliya-ot-kanona-k-mifu.html>. (Дата обращения 15.11.2017)

21. Novorun C. Scaffolds of the Church: Towards Poststructural Ecclesiology. – Cascade Books, 2017. – 276 p.

22. Говорун К. Конспект книги «Scaffolds of the Church». – URL: <https://www.linkedin.com/pulse/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8-scaffolds-church-cyril-hovorun>. (Дата обращения 15.11.2017)

23. Hjälm M. Liberation of the Ecclesia: The Unfinished Project of Liturgical Theology. – Uppsala: Uppsala University, 2011. – 334 p.

24. Чорноморець Ю. Чи можна побудувати державу «закона» та «моральних засад» лише зусиллями громадянського суспільства? // Релігія в Україні. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/14198-chi-mozhna-pobuduvati-derzhavu-zakonu-ta-moralnix-zasad-lishe-zusillyami-gromadyanskogo-suspilstva.html>. (Дата звернення 15.11.2017)

25. Огульчанський Б. Релігійне житті і громадянське суспільство // Релігія в Україні. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/405-cerkva-i.html>. (Дата звернення 15.11.2017)

26. Огульчанський Б. Чи здатна культура стати об'єднуючим началом для православних? // Релігія в Україні. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/5752-chi-zdatna-kultura-stati-obyednuyuchim-nachalom-dlya-pravoslavnix.html>. (Дата звернення 15.11.2017)

27. Огульчанський Б. Наша Церква у змаганні ідентичностей // Релігія в Україні. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/11247-nasha-cerkva-v-zmaganni-identichnostej.html>. (Дата звернення 15.11.2017)

28. Огульчанський Б. Життя і рух в Церкві: минуле, сучасне, майбутнє. Міркування про Православ'я в Україні // Релігія в Україні. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/14434-zhittya-i-ruh-v-cerkvi-minule-suchasne-majbutnye-mirkuvannya-pro-pravoslavya-v-ukrayini.html>. (Дата звернення 15.11.2017)

29. Огульчанський Б. Релігійне житті і громадянське суспільство // Релігія в Україні. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/405-cerkva-i.html>. (Дата звернення 15.11.2017)

30. Огульчанський Б. Емоції священників та Євромайдан: власна думка // Релігія в Україні. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/24820-emociyi-svyashhenikiv-ta-yeuromajdan-vlasna-dumka.html>. (Дата звернення 15.11.2017)

31. Огульчанський Б. Горизонти і виклики українського православ'я // Релігія в Україні. – URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/26597-gorizonti-i-vikliki-ukrayinskogo-pravoslavya.html. (Дата звернення 15.11.2017)

32. Огульчанський Б. Важнейшая задача Церкви – сохранить нравственный авторитет // Киевская Русь. – URL: <http://www.kiev-orthodox.org/site/events/796/>. (Дата обращения 15.11.2017)

33. Огульчанський Б. Быть христианином в гражданском обществе, или спасение души versus гражданская и политическая активность // Киевская Русь. – URL: <http://www.kiev-orthodox.org/site/events/796/>. (Дата обращения 15.11.2017)

34. «Хочу бути людиною, яка формує сенси» – протоієрей Георгій Коваленко // Релігія в Україні. – URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/37705-xochu-buti-lyudinoyu-yaka-formulyuye-sensi-prot-georgij-kovalenko.html. (Дата звернення 15.11.2017)

REFERENCES:

1. Denisenko A. Politicheskiy motiv knigi Iskhod: vernost' Boga v situatsii ugneteniya i nespravedlivosti [Political motive of the book of Exodus: God's faithfulness in a situation of oppression and injustice] // *Khristianskaya mysl'*, 2014, № 8. Tserkov' i politika, S. 26–43.

2. Bryuggeman U. Prorocheskoe voobrazhenie [Prophetic imagination] / Per. s angl.

S. Kornienko. – Cherkassy: Kollokvium, 2012. – 231 s.

3. Storki A. Iisus i politika: Protivostoyanie vlastey [Jesus and politics: Confronting the powers.]. – Cherkassy: Kollokvium, 2008. – 391 s.

4. Kovalenko H. Publichna teolohiia, abo Bohoslovstvuvannia onlain [Public theology, or Bogoslovskoye online] // Pravoslaviie v Ukraini. – URL: <http://orthodoxy.org.ua/data/publichna-teologiya-abo-bogoslovstvuvannya-onlayn.html>. (Accessed 15.11.2017)

5. Kheyz R. Etika Novogo Zaveta [The Ethics of the New Testament]. – M. BBI, 2005. – 712 s.

6. Kirill (Gundyaev). Svoboda i otvetstvennost' : v poiskakh garmonii. Prava cheloveka i dostoinstvo lichnosti [Freedom and responsibility : in search of harmony. Human rights and human dignity]. – M.: Otdel vneshnikh tserkovnykh svyazey Moskovskogo Patriarkhata, 2008. – 240 s.

7. Didkivskiy A. A. Pravoslavna etyka: humanistychnyi potentsial ta istorychni formy lehitimizatsii [The Orthodox ethics: humanistic potential and historical forms of legitimization] PhD thesis. – Zhytomyr: Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, 2015. – 223 s.

8. Shkil S. O. Naratyvnyi svit suchasnoho rosiiskoho pravoslavia [The Narrative world of modern Russian Orthodoxy]. – K. : Akvamarin, 2016. – 288 s.

9. Try tezy holovuiuchoho u Vseukrainskii radi tserkov mytropolita Onufriia (03.04.2014) [Three of the statements of the Chairman of the Ukrainian Council of churches of Metropolitan Onufriy] // Unian-relihi. – URL: <http://religions.unian.ua/orthodoxy/903850-tri-tezi-golovuyuchogo-uvseukrajinskiy-radi-tserkov-mitropolita-onufriya-upts.html>. (Accessed 15.11.2017)

10. Chornomorets Yu. Suchasna kryza ukrainskoho khrystianstva yak predmet analizu naratyvnoi hermenevtyky [The Contemporary crisis of Ukrainian Christianity as the subject of analysis of narrative hermeneutics] // Relihiia ta sotsium, 2015, № 3, S. 34–40.

11. Yelenskyi V. Relihiini kultury i desekularyzatsiia v Ukraini [Religious culture and desecularization in Ukraine] // Ukraina – 2014: Suspilno-politychnyi konflikt i Tserkva. – K.: Tsent O.Razumkova, 2014. – s. 61–67.

12. Yelenskyi V. Relihiia i hlobalna polityka: svit i Ukraina [Religion and global politics: the world and Ukraine] // Tsent Razumkova. – URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD119_ukr_4. (Accessed 15.11.2017)

13. Chornomorets Yu. Dzherela syly kyivskoho khrystianstva, abo Try skladovi natsionalnoi idei [The Sources of power of Kyivan Christianity, or the Three components of the national idea] // Hazeta «Den». – URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/dzherelosiili-kiyvskogohristiyanstva-abo-tri-skladovi-nacionalnoyi-ideyi> (Accessed 15.11.2017)

14. Chornomorets Yu. P. Kyivska ideaia v suchasnomu relihiino-kulturnomu dyskursi [Kiev idea in the modern religious-cultural discourse] // Humanitarnyi korpus: [zb. nauk. statei z aktualnykh problem filosofii, kulturolohii, psykhologii, pedahohiky ta istorii], 2014, Vyp. 3, S. 328–332.

15. Chornomorets Yu. Suchasni problemy z relihiinoiu identychnistiu: trahediia pravoslavia [Modern problems of religious identity: the tragedy of Orthodoxy] // Relihiia v Ukraini. – URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/10102-suchasni-problemi-z-religijnoyu-identychnistyutragediya-pravoslavya.html>. (Accessed 15.11.2017)

16. Chornomorets Yu. Ukrainskoe i rossiyskoe pravoslavie: neobkhdimost' «perezagruzki» [ets Ukrainian and Russian Orthodoxy: the need for a «reset»] // RISU. – URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=45421&name=open_theme&_lang=ru& (Accessed 15.11.2017)

17. Ohienko I. I. Ukrainska tserkva: Narysy z istorii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy [Ukrainian Church: essays on the history of the Ukrainian Orthodox Church.]. – K. : Vyd-vo «Ukraina», 1993. – 284 s.

18. Sahan O. Natsionalni proiavy pravoslavia: ukrainskyi aspekt [National manifestations of Orthodoxy: Ukrainian aspect]. – K. : Svit znan, 2001. – 256 s.

19. Kovalenko H. Kyivskiy patriarkhat na porozi novoho etapu vlasnoho rozvytku [The Kyiv Patriarchate on the threshold of a new stage of its development] // Relihiia v Ukraini. – URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/6448-kiyvskij-patriarhat-na-porozi-novogo-etapu-vlasnogo-rozvitku.html. (Accessed 15.11.2017)

20. Govorun K. Avtokefaliya: ot kanona k mifu [Autocephaly: from Canon to myth] // Religiya v Ukraini. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/history/662-avtokefaliya-ot>

kanona-k-mifu.html. (Accessed 15.11.2017)

21. Hovorun C. Scaffolds of the Church: Towards Poststructural Ecclesiology. – Cascade Books, 2017. – 276 p.

22. Govorun K. Konspekt knigi «Scaffolds of the Church» [A summary of the book «Scaffolds of the Church»]. – URL: <https://www.linkedin.com/pulse/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8-scaffolds-church-cyril-hovorun>. (Accessed 15.11.2017)

23. Hjälm M. Liberation of the Ecclesia: The Unfinished Project of Liturgical Theology. – Uppsala: Uppsala University, 2011. – 334 p.

24. Chornomorets Yu. Chy mozhna pobuduvaty derzhavu «zakonu» ta «moralnykh zasad» lyshe zusylyamy hromadianskoho suspilstva? [Is it Possible to build a state «law» and «morals» only the efforts of civil society] // Relihiia v Ukraini. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/14198-chi-mozhna-pobuduvati-derzhavu-zakonu-ta-moralnix-zasad-lishe-zusylyami-gromadyanskogo-suspilstva.html>. (Accessed 15.11.2017)

25. Ohulchanskyi B. Relihiine zhytti i hromadianske suspilstvo [Religious life and civil society] // Relihiia v Ukraini. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/405-cerkva-i.html>. (Accessed 15.11.2017)

26. Ohulchanskyi B. Chy zdatna kultura staty obiednuiuchym nachalom dlia pravoslavnykh? [Can culture become a rallying point for the Orthodox?] // Relihiia v Ukraini. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/5752-chi-zdatna-kultura-stati-obyednuyuchim-nachalom-dlya-pravoslavnix.html>. (Accessed 15.11.2017)

27. Ohulchanskyi B. Nasha Tserkva u zmahanni identychnosti [Our Church is in the competition of identities] // Relihiia v Ukraini. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/11247-nasha-cerkva-v-zmaganni-identychnostej.html>. (Accessed 15.11.2017)

28. Ohulchanskyi B. Zhyttia i rukh v Tserkvi: mynule, suchasne, maibutnie. Mirkuvannia pro Pravoslavia v Ukraini [Life and movement in the Church: past, present, and future. Arguments about Orthodoxy in Ukraine] // Relihiia v Ukraini. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/14434-zhittya-i-ruk-v-cerkvi-minule-suchasne-majbutnye-mirkuvannya-pro-pravoslavyya-v-ukrayini.html>. (Accessed 15.11.2017)

29. Ohulchanskyi B. Relihiine zhytti i hromadianske suspilstvo [Religious life and civil society] // Relihiia v Ukraini. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/405-cerkva-i.html>. (Accessed 15.11.2017)

30. Ohulchanskyi B. Emotsii sviashchennykiv ta Yevromaidan: vlasna dumka [Emotions priests and Euromaidan: the idea] // Relihiia v Ukraini. – URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/24820-emociyi-svyashhenikiv-ta-yevromajdan-vlasna-dumka.html>. (Accessed 15.11.2017)

31. Ohulchanskyi B. Horyzonty i vyklyky ukrainskoho pravoslavia [Horizons and challenges of the Ukrainian Orthodox Church] // Relihiia v Ukraini. – URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/26597-gorizonti-i-viklyki-ukrayinskogo-pravoslavyya.html. (Accessed 15.11.2017)

32. Ogul'chans'kiy B. Vazhneyshaya zadacha Tserkvi – sokhranit' npravstvennyy avtoritet [The most important task of the Church is to maintain moral authority] // Kievskaya Rus'. – URL: <http://www.kiev-orthodox.org/site/events/796/>. (Accessed 15.11.2017)

33. Ogul'chans'kiy B. Byt' khristianinom v grazhdanskom obshchestve, ili spasenie dushi versus grazhdanskaya i politicheskaya aktivnost' [To be a Christian in civil society, or the salvation of souls versus civil and political participation] // Kievskaya Rus'. – URL: <http://www.kiev-orthodox.org/site/events/796/>. (Accessed 15.11.2017)

34. «Khochu buty liudynoiu, yaka formuie sensy» – protoiirei Heorhii Kovalenko [«I want to be the person who generates meanings» – Archpriest George Kovalenko] // Relihiia v Ukraini. – URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/37705-xochu-buti-lyudynoyu-yaka-formulyuye-sensi-prot-georgij-kovalenko.html. (Accessed 15.11.2017)

Подорожний Ю. А., соискатель кафедры культурологии Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова (Киев, Украина), E-mail: zxc@gmail.com

Українська православна політична теологія Г. Коваленко і Б. Огульчанського.

Анотація. Доказано, що українська православна політична теологія опирається на ключеві ідеї сучасного біблійського богослов'я по «народа Божьего», су-

щественно зависит от современных теорий гражданского общества и национальной идентичности. Согласно этой теологией церковь должна предлагать социальную политику нравственной деятельности по оздоровлению общества путем обновления солидарности, справедливости, любви. Вместо поддержки власти или оппозиции, церковь имеет теоретически и практически доказать возможность социальной жизни в соответствии с высшими ценностями. Общество нуждается трансцендентного идеала, с высоты которого возможно критический анализ имеющегося социально-политического устройства.

Ключевые слова: политическая теология, современная теология, православие, социальное учение церкви, солидарность, справедливость.

Podorozhny Y. A., competitor of the Department of Cultural Studies of the Dragomanov National Pedagogical University (Kyiv, Ukraine), E-mail: zxc@gmail.com

Ukrainian Orthodox Political Theology G. Kovalenko and B. Ogulchansky.

Abstract. It is proved that Ukrainian Orthodox political theology is based on the key ideas of modern Biblical theology concerning the «people of God», which is substantially dependent on modern theories of civil society and national identity. According to this theology, the church must propose a social policy of moral activity to improve society through renewal of solidarity, justice, and love. Instead of supporting the government or the opposition, the church must theoretically and practically prove the possibility of social life according to higher values. Society needs a transcendental ideal, the height of which is a critical analysis of the existing socio-political system.

Keywords: political theology, modern theology, Orthodoxy, social doctrine of the church, solidarity, justice.

УДК 165.12

Ручко О. В.,

науковий співробітник відділу філософії та геополітики
Науково-дослідного інституту українознавства
(Київ, Україна), E-mail: elvdyakova@gmail.com

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЦТВА ЗА КОРДОНОМ ЯК ПРОТИДІЯ ГУМАНІТАРНИМ ВИКЛИКАМ І ЗАГРОЗАМ

Анотація. У статті прослідковується розвиток українського жіночого руху на території західноєвропейських країн від поодиноких гуртків на території тимчасових німецьких таборів до впливових міжнародних об'єднань. З'ясовується роль та завдання у гуманітарній сфері, які закордонні українки виконують вже понад століття.

Ключові слова: УНРЖ, ОУЖ, СФУЖО, благодійність, громадсько-політична діяльність.

Український жіночий рух бере свій початок з II пол. XIX ст., а набуває інтенсивного розвитку на поч. XX ст. Він став органічною частиною тогочасних суспільно-політичних рухів, поширюючись не лише на території України, а й за її межами, насамперед у країнах Північної Америки та Західної Європи. Опіраючись на ті самі громадські, психологічні, соціальні, політичні та юридичні підвалини. Крім боротьби за право на навчання, здобуття фахової кваліфікації, вищої освіти, отримання гідної заробітної плати, активної та рівноправної участі у суспільно-громадському та політичному житті, українські жінки підтримували боротьбу за незалежність свої Батьківщини.

Мета статті: прослідкувати діяльність українських жіночих організацій у західноєвропейських країнах та з'ясувати їхню роль у протидії гуманітарним викликам.

При написанні статті використовувалися праці Г. Сесь, Н. Марченко, К. Кейданського, Б. Крушельницької, Є. Мандзій, В. Маруняка, І. Павликовської, В. Піскун, О. Штайнер, П. Рафалюка та інших.